

רשק
שיעורי
תורה

היבלי תורה

יום וערש"ק וירא יד השוון תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין קלח ירושלמי: ראש השנה כא

גם במסכת בכורות יזכו לומדי הדף היומי ללמוד במהדורה החדשה של עוז והדר

מהדורת סדר קדשים המחודשת של 'עוז והדר' עם מדורים ייחודיים, הוספות רבות. עריכה מחודשת לכל התיקונים. פנים חדשות לרש"י כת"י המופיע בשלהי מסכת בכורות מתוקן מכל שיבוש ולראשונה ניתן להבנה.

עם הופעת המהדורה המחודשת של סדר קדשים מבית עוז והדר על פי סדר לימוד דף היומי בבלי במחזור הנוכחי עברה מהפכה של ממש בקרב הלומדים, כאשר עד להוצאה זו כמעט ולא יכול היה הלומד למצוא ידיו ורגליו בגלל ריבוי ההגהות והציונים השונים שהיו מחויבי המציאות בגלל הטעויות הרבות שנפלו בו, כפי שהיטיב להגדיר זאת בשיטמ"ק במסכת בכורות (ה. תוס' ד"ה עשרים) בהעתקת רבי שלמה עדני שכתב "כתבתיו אני הצעיר המעתיקו כולו בבת אחת, להקל על המעיין, כי טעויותיו יותר מתיבותיו".

חלקו של סדר קדשים נגרע משאר חלקי הש"ס ואיתרע מזלו ש'נפלו בו קמשונים לרוב וכוסו פניו חרולים' כלשון המדפיסים, מסיבות שונות לא הדפיסו מדפיסי שונצינו שהיו מיומנים במציאת כתבים מדוייקים את סדר קדשים ולא את מסכתות נדרים, נזיר והוריות. הצד השווה בכל מסכתות אלו שלא הודפסו על ידיהם, שנוסחם מוקשה והאחרונים הוצרכו לעמול כדי לסקל את הטעויות ולהעמיד את הנוסח הנכון.

המטרה העיקרית של מכון 'עוז והדר' הייתה להגיש ללומד גמרא נוחה ללימוד שציוני ההגהות אינם פוגעים ברצף הלימוד, ויחד עם זאת להביא בפניו הגהות נחוצות להבנת הגמרא שכיום, בגלל שפע הגרסאות, הלומד נלאה מלעקוב אחרי ההגהות ואינו מעיין גם בהגהות הדרושות להבנת הגמרא.

במסכת בכורות מהדורת 'עוז והדר' הודפסו דפי הגמרא מחדש באות נאה ומשובבת עין, נעימה לקריאה ונוחה ללימוד. הוסרו הגהות שאינן נחוצות, ודף הגמרא נעשה נוח לקריאה כמו דפי הגמרא שבכל ש"ס 'עוז והדר'. כמו"כ נוספו נקודות בגמרא להבדיל בין ענין לענין.

מאחר שהמטרה העיקרית שעמדה לנגד עורכי מהדורת 'עוז והדר' הייתה להקל על הלומד, הושקעה מחשבה רבה כדי לסדר את ההגהות באופן שיקל על הלומד, שיייע לו בהבנת הגמרא מחד, ולא יהיה עליו לטורח מאידך גיסא. בימים אלו עת מתקרב תחילת לימוד מסכת בכורות יוצאת הבשורה הגדולה ללומדי הדף היומי שהמטרה הושגה ואף את מסכת בכורות יוכלו הם ללמוד בהצלחה מתוך הבנה מלאה במהדורת עוז והדר המחודשת.

נושאי הדף בעלון

- גידול עדרים של בני פקועות כדי לפטרם משחיטה וחשש טריפות.....חולין קלח
- אם חייב לשלח האם כשאין צריך לבנים, ובגדרי מצות שילוח הקן.....חולין קלט
- ברכה על מצות שילוח הקן.....חולין קמ
- אופן קיום מצות שילוח הקן.....חולין קמא
- שכר בעולם הזה על קיום מצות לא תעשה.....חולין קמב
- קיום מצות פדיון פטר חמור ברוב עם.....בכורות ב
- נתינת בהמה מבכרת לנכרי כדי לפטרה מן הבכורה.....בכורות ג
- כפתור ופרח.....עמוד 5

גידול עדרים של בני פקועות כדי לפטרם משחיטה וחשש טריפות

בשו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' ד) נשאל בדבר מה שנפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' יג ס"ד) שהשוחט בהמה ומצא במעייה עובר בן תשעה חי, שהוא הנקרא בן פקועה, וגדל ובא על בת פקועה כיוצא בו, הרי בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות כמוהו, וכולם צריכים שחיטה רק מדבריהם, ואין הטריפות פוסלים בהם. ולפי זה קשה למה לא נהגו לגדל בני פקועות בדרך זו, ולא יהיו שום בעיות וחששות טריפות בבשר, כי יהיה הכל גלאט כשר.

וצידד בתחילת דבריו לבאר הטעם שלא נהגו כן, על פי מה שכתבו המפרשים [כן כתב בפרשת דרכים (דרך האתרים דרוש ראשון) בשם מהר"ש יפה, וכ"כ בספרו **מעם לועז** (וישב עמ' תרסו)] שבני יעקב אכלו מבן פקועה ויוסף חשד בהם שאוכלים אבר מן החי והלשין ליעקב עליהם, ובאמת היו פטורים מן השחיטה. ואפשר שמטעם זה גזרו שלא לגדל בני פקועות, שהרי כבר ראינו שנכשלו בהם השבטים, שיוסף טעה בזה, ועל דרך זו יש לחשוש שיסברו שכל הבהמות כשירות מן התורה בלי שחיטה, ולכן לא התירו אלא בדבר שאינו הוה אלא מידי פעם, אבל לעשות כן בתמידות לא רצו.

ועוד כתב, שאולי אסור לעשות כן משום שאסור לאדם להפקיע עצמו מן המצוות, וכיון שלדעת **הרמב"ם** (שחיטה פ"א ה"א) יש מצוות עשה של 'וזבחת' בשחיטה, אסור לגרום שכל הבהמות תהיינה בנות פקועה, ולא תתקיים בהן מצוות שחיטה מן התורה. והביא ראיה לאיסור זה מהמבואר בסוגייתנו, שביאר רבא משנתנו, שאם אדם מוכר את גזי צאנו לאדם אחר ומשייר לעצמו את הצאן, אינו פוטר עצמו בכך מראשית הגז, אף על פי שאין מתקיים 'גז צאנך' כשהצאן של אחד והגזיה של אחר, והטעם משום שאין אדם רשאי להפקיע ממונו מידי מצוה ולפטור הגזיה מראשית הגז על ידי מכירה זו. ולכן אם שייר לעצמו מעט גזיה או אומרים שגזיה זו ששייר היא ראשית הגז לכהן, ואם מכר הכל צריך הלוקח לתת את ראשית הגז, כיון שחלק זה של הכהן לא נמכר, כיון שאינו רשאי למכרו ולהפקיע ממונו מהמצוה. ואם כן יש לומר שכשם שאינו רשאי להפקיע ממונו ממצות ראשית הגז, כמו כן אינו רשאי להפקיע ממונו ממצות שחיטה [ראה לעיל (עה): עוד טעמים למה לא עשו זאת חכמי הדורות].

אך בספר **וידבר משה** (פאללאק, מערכת מ"ם אות צה) כתב, שיש להסתפק ולומר שלא אמרו בסוגייתנו שאסור להפקיע ממונו מן המצוה אלא במצוה כמתנות כהונה, שעניניהם של כהנים נשואות להם כי הם חיייהם, ואם כל אחד יפקיע מתנותיו על ידי תחבולות הרי הם מתים ברעב, ולכן יש איסור בדבר. אמנם בשאר מצוות שבין אדם למקום, יש לומר שאין איסור להפקיע עצמו מן המצוה. וע"ע בספרו ברכת משה בסוגייתנו שדן בזה מכמה מקומות שבהם נראה שאסור להפקיע עצמו מידי חיוב העתיד לבוא עליו, וע"ע **להורות נתן** (שו"ת, ח"ב סי' צב אות ח).

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

אם חייב לשלח האם כשאין צריך לבנים, ובגדרי מצות שילוח הקן

בחות יאיר (שו"ת, סי' סז) נשאל, אם נקרא קן ציפור לפני איש בשדה, אם מחויב על כל פנים להתעכב שם ולשלוח את האם או רשאי לילך לדרכו מפני שלא אמרה התורה 'שלח תשלח' רק אם הוא רוצה ליקח את הבנים [הספק הוא, אם מצות שילוח הקן היא 'מצוה חיובית' המחייבת כל אדם הפוגש ציפור המקננת על אפרוחים או ביצים לשלח את האם, בין אם הוא רוצה את הבנים לעצמו ובין שאינו רוצה בהם, וכעין מצות השבת אבידה, שאין אדם מחויב למצוא אבידות, אבל אם נקרתה לפני אדם אבידה מחויב להיטפל בה ולהשיבה לבעליה, כך גם כאן, אין אדם מחויב לחזר אחר קן, אבל אם נקרא לפניו קן מחויב לשלח האם. או שמצות שילוח הקן היא רק 'מצוה קיומית', כלומר, אין חובה לשלח את האם אלא אם ברצונו של האדם לקחת את האפרוחים או את הביצים לעצמו, אסרה עליו התורה לקחת את האם ומחויב לשלחה, ואחר כך יקח את הביצים והאפרוחים לעצמו. ולפי זה מצות שילוח הקן דומה למצות שחיטה, שהתורה לא חייבה את האדם לשחוט בהמה, רק שאם ירצה לאכול בשר עליו לשחוט תחילה את הבהמה כדין, וכמו כן לפי סברא זו גם בשילוח הקן לא חייבה התורה לשלח את האם אלא אם כן רוצה את הבנים (ע"פ ערוך השולחן יו"ד סי' רצב ס"א)].

והשיב, שיש לעיין בזה ממה שאמרו בגמרא בסוגייתנו 'כול יחזור בהרים ובגבעות עד שימצא קן תלמוד לומר (דברים כ"ו) 'כי יקרא' במאורע לפניך', ואם כן הגם שנתמעט שאין צריך לחזור בהרים בכדי למצוא קן, אבל מכל מקום מה שנראה לפני האדם, משמע שיש לו חיוב להיטפל בכך ולקיים מצות שילוח הקן, וצריך לשלוח האם אף שאין צריך לבנים. שאם תעלה על דעתך שאין חיוב להיטפל בקן שנקרה לפניו, מהיכן הסתבר לגמרא שצריך לחזר בהרים, הרי אפילו במאורע יכול להניחה ולילך לו.

והביא מדברי הזוהר (תיקון ו' כג.) שהטעם למצוה זו, הוא בכדי שהציפור, אם הגוזלים תצטער ותפרח ממקום למקום לבקש את בניה ועל ידי כך יתגלגלו רחמי המקום ברוך הוא על בניו שבגלות. וכתב שלפי דברי הזוהר משמע, שהמצוה היא בכל מי שנקרא קן לפניו. וסיים, לכן נראה לי שמי שנקרה קן לפניו מחויב להיטפל ולקיים מצות ה', ולא יהא אלא ספק שראוי לחוש ולהחמיר בכל דבר, כמו שכתב החסיד רבינו יונה לענין זמן קריאת שמע (ברכות א: ד"ה והא דאמרין). וכן פסק **בערוך השולחן** (שם), ובברכי יוסף (יו"ד סי' רצב אות ח).

[אך **בחתם סופר** (שו"ת, או"ח סי' ק) כתב, שדווקא לטעם המובא בזוהר יש חובת שילוח בשילוח האם לחוד, אולם הש"ס חולק על הזוהר בזה, ולפי הגמרא אין חובה כי אם כשרוצה לקחת את הבנים לעצמו והובא שיטתו להלן (קמב). בדין שילוח הקן בשבת. שיטה נוספת יש בזה הובא בביאור הגר"פ לספר המצוות לרס"ג (ל"ת קלז) בשם כמה ראשונים, שכל מצות שילוח הקן אמורה רק באופן שהאדם עבר על הלאו ולקח את האם על הבנים, שנתנה לו התורה אפשרות לתקן את הלאו על ידי שליחת האם מידי, אבל כל זמן שלא לקח את האם, לא חלה עליו מצוה זו, אך מכל מקום אם ירצה לקחת את הבנים יצטרך לשלח את האם תחילה כדי שלא לעבור על הלאו, וראה בשיטה זו להלן (קמא): בענין ברכה על שילוח הקן, ולהלן (קמא): לענין אופן קיום המצוה].

ברכה על מצות שילוח הקן

באבודרהם (שער שלישי) הביא, שהר"ר יוסף בן פלאט נשאל על כמה מן המצוות אם יש לברך עליהן, ובתוכן מצות שילוח הקן. והשיב, שאין לברך על מצות שילוח הקן מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה, והראב"ד השיג על דבריו, וכתב, שאין דבריו מובנים, כיון שאם נטלה על מנת לשלח מה עבירה יש בזה.

והגר"פ פערלא (ביאור לספר המצוות לרס"ג ל"ת קלז) הביא עוד ראשונים הסוברים כדעת הר"י בן פלאט, וביאר שדעתם שמצות שילוח הקן אמורה רק באופן שהאדם עבר על הלאו ולקח את האם על הבנים, שנתנה לו התורה אפשרות לתקן את הלאו על ידי שליחת האם מידי, אולם, כל זמן שלא לקח את האם, לא חלה עליו מצוה זו, רק שמכל מקום אם ירצה לקחת את הבנים יצטרך לשלח את האם תחילה [על ידי הכאה על הקן וכדומה] כדי שלא לעבור על הלאו, שלפי דעה זו כל נטילה של האם אסורה וגם כשנוטל על מנת לשלח.

אך **בסמא דחיי** (שו"ת, סי' ג) הסיק להלכה, שבאמת יש לברך על מצוה זו כיון שאין בזה שום עבירה אם נוטל על מנת לשלח, ואדרבא מצוה מקיים בזה [וכן משמע מדברי הזה"ק (תיקון ו כב.) שמצוה גדולה היא לשלח את האם, וכן נראה דעת הרבה פוסקים שדנו אם יש לחזר אחר מצוה זו, ואם באה לפניו אם מחויב בה. (הובאו לעיל קלט:)]. אמנם, בברכי יוסף (יו"ד סי' רצב אות א) כתב, שהיה אפשר לומר שדעת הר"י בן פלאט וסייעתו שכיון שבמצוה זו יש אופן שיש עבירה [אם לקח האם שלא על מנת לשלח] לא חילקו חכמים ובכל אופן אין מברכים.

ובתורת נתנאל (שו"ת, סי' ט הו"ד בפתחי תשובה יו"ד סי' רצב סק"ב) לבעל הקרבן נתנאל, כתב טעם שאין מברכים על מצות עשה זו, משום שמא ימצאו הביצים מוזרות, ומובא במשנתנו שאם היו בקן ביצים מוזרות הרי הוא פטור משילוח, ונמצא שהוא בירך ברכה לבטלה, **ובמנחת אלעזר** (שו"ת, ח"ג סי' מג) כתב, שתמוה בעיניו טעם זה, שאם כן מדוע לא נהגו לברך גם על אפרוחים, שהרי נאמר 'אפרוחים או ביצים', וכשיש אפרוחים בודאי המה הרוב כשרים כמו שאר עופות ומדוע לא נברך מסתם ונסמוך על הרוב, כמו שסומכים על הרוב כשירות ומברכים על השחיטה (יו"ד סי' יט ס"א).

אמנם כתב שבמיני ציפורים שיש להם סימן טהרה, אלא שנוהגים שלא לאכלם כיון שאין להם מסורת, וכפסק **הרמ"א** (יו"ד סי' פב ס"ג) שאין לסמוך על סימני טהרה ולאכול שום עוף אלא במסורת שקיבלו בו שהוא טהור.

אף על פי שנראה שהם מחויבים במצות שילוח הקן אם אירע לו קן ציפורים ממינים אלו, כיון שרק לחומרא אנו מחמירים שצריך מסורת, אבל לא להקל לפטור מעצמינו מצוה דאורייתא, וכן לא שייך לומר בזה 'תשלח לך ולא לכלבך' [שבציצים שאינם ראויות לאכילה פטור משילוח], כיון שיש הנהגים כפסק **השו"ע** (שם) ולאוכלם, אם כן הוא ראוי לאכילת ישראל, וכן אולי יש מקומות שנתקבל בהם מסורת על עופות אלו, אך מכל מקום אין לברך על מצות שילוח הקן באופן זה, כיון שגם בעופות הכשרים לאכילה בלי פקפוק יש מחלוקת הפוסקים (הני"ל) אם לברך.

אופן קיום מצות שילוח הקן

בגמרא בסוגייתנו מובא, במה משלחה, רב הונא אמר, ברגליה, רב יהודה אמר, באגפיה [-בכנפיה]. וביאר רש"י (ד"ה משלחי), שנחלקו האמוראים באם תלש את כנפי העוף ושלחה ברגליה בלבד אם קיים בזה מצות שילוח הקן, דעת רב הונא, שכיון שהלכה ברגליה נחשב לשילוח, אך דעת רב יהודה ששילוח הוא דווקא בכנפיים ושילוח ברגל לא נחשב לשילוח. אמנם **ברמב"ם** (שחיטה פ"ג ה"ה) כתב, כיצד משלח האם, אוחז בכנפיה ומפריחה. וכתב **החתם סופר** (שו"ת, או"ח סי' ק) שהרמב"ם פירש בגמרא, שדעת רב הונא שצריך לתופסה ברגליה ולשלחה, ודעת רב יהודה שצריך לתופסה בכנפיה ולשלחה, ופסק הרמב"ם כדעת רב יהודה, ונמצא ששיטת **הרמב"ם** שאם מפריח את האם בהקשה על הקן שתפרח מאליה לא יצא ידי חובת המצוה, אלא צריך לתופסה ולשלחה [מה שאין כן לפי שיטת רש"י, גם אם מפריח את האם בהקשה יצא ידי חובת המצוה, שלפי רש"י 'בכנפיה' אין הכוונה שאוחז בכנפיה אלא שהאם היא 'עם כנפיה!'].

וכתב **החתם סופר** (שם, בסוף התשובה), שעל כן נראה שלא טוב להפריח האם בכוחו, ואף שלפי שיטת רש"י יוצא בכך, כיון שלדעת הרמב"ם לא יצא ידי חובת המצוה, ונמצא שהתאכזר שלא לצורך. [ולהלן (קמב.) לענין שילוח הקן בשבת הובאו דברי החתם סופר במלואם], ומבואר בדברי החתם סופר, שלכתחילה יעשה את השילוח הקן בידו שיתפוס האם וישלחה כדי שיצא ידי חובת כל הדעות ולא יתאכזר על האם שלא לצורך.

אמנם **בתשובות והנהגות** (ח"ג סי' שכט) כתב, שנראה עיקר המצוה [למי שעדיין לא תפס את האם בידו] היא דווקא להכות בשוכן ולשלח האם ולא ליטול בידיו ולהפריח, אבל לאחוז האם בידו ולשלח יש לחוש לדעת הסוברים שלא הותר כלל, וכמבואר בביאור הגר"פ לספר המצוות **לרס"ג** (ל"ת) שדעת הרבה ראשונים שלקחת על מנת לשלח גם כן אסור, רק מתקן במה שמשלח בידו, ודייק כן גם מדברי הרמב"ם, שלא כתב בהלכותיו שאם לקח על מנת לשלח אין בזה משום 'לא תעשה', ורק עשה יש לו לשלח את האם וכמתבאר בגמרא (לעיל ע"א), אלא מוכח שסבר הרמב"ם שאין ההלכה כגמרא לעיל, אלא דעתו שלהלכה בכל אופן שנטל את האם בידו עבר על ה'לא תעשה' ורק תיקון יש לו לשלוח את האם [ונמצא שלפי זה לדעת הרמב"ם לא שייך כלל לקיים את המצוה אלא בעבירה, כיון שלפי דעת הרמב"ם אין שילוח אלא כשתופס באם ומשלחה, ולתפוס בעוף אסור], והביא (הגר"פ שם) שכן כתב גם **הרשב"א** (שו"ת, מיוחסות לרמב"ן סי' קפט) ועוד ראשונים, שהטעם שלא תיקנו ברכה למצות שילוח הקן, הוא מפני שאי אפשר לקיים את המצוה אלא בעבירה [וראה בזה לעיל (קמ:)].

ועל כן טוב יותר לשלוח את האם על ידי הכאה על הקן, שאז יוצא ידי חובת המצוה להרבה ראשונים, ולא ליטול בידו ולשלח שאז הוא נכנס לחשש איסור דאורייתא לכמה פוסקים [ונראה טעם האוסרים, שאף שנוטל שלא על מנת לזכות, מכל מקום כיון ששורש האיסור לקחת האם על הבנים הוא משום צער האם, אין מועיל במה שאינו מוכן לזכות, כיון שעל כל פנים נטל בידיו], אמנם הביא בתשובות והנהגות, שבברכי יוסף (יו"ד סי' רצב אות ז) כתב, שיקח בידיו ויכון שלא לזכות בה [וכדברי החתם סופר הנ"ל], אך הסיק, שמכל מקום טוב יותר שלא לעשות כן כיון שהוא מכניס עצמו לחשש איסור, וכנתבאר. וכתב עוד, שלכאורה נראה שצריך להכות בשוכן עצמו, שאז הרי זה כמעשה באם עצמה ומקיים המצוה, אבל אם מכה סביב והאם בורחת לא קיים המצוה. אך בספר **קן ציפור** (עמ' כח) מביא מכ"ק האדמו"ר מסאטמר שמקיימין המצוה בכל צורה, ובלבד שעל ידו שילח את האם.

שכר בעולם הזה על קיום מצות לא תעשה

בבכור שור (ב"ב ט:), כתב, שהמקיים מצות עשה אין מקבל את שכרה בעולם הזה, שכמו שעל אי קיום מצות עשה אין מענישים בעולם הזה [על ידי דין]. כמו כן על קיום מצות עשה אין מקבלים שכר בעולם הזה, אבל מצות לא תעשה שמענישים עליה בעולם הזה, שהעובר על לא תעשה לוקה בבית דין, כמו כן המקיים מצות לא תעשה, מקבל עליה שכר בעולם הזה.

בלהורות נתן (שו"ת, ח"ב סי' יז) נשאל, שלכאורה מדברי הגמרא בסוגייתנו נראה שלא כדברי הבכור שור, שבסוגייתנו מובא, מעשה שאמר אב לבנו, עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה, ושלח את האם ולקח את הבנים, ובחזרתו נפל ומת, ומוכיחה מכך הברייתא, שאין שכר מצוות בעולם הזה, שהרי הבן במעשה שעשה, קיים שתי מצוות שנאמר עליהן בתורה ששכרן הוא 'אריכות ימים', שקיים מצות כיבוד אב ואם שנאמר עליה (דברים ה טז) 'למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך', וקיים מצות שילוח הקן שנאמר עליה (שם כב ז) 'למען ייטב לך והארכת ימים', ואף על פי כן מת מיד, הרי שכוונת התורה למען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך, ולמען ייטב לך בעולם שכולו טוב.

והנה במצוות שילוח הקן יש גם מצוות לא תעשה שנאמר (שם כב ז) 'לא תקח האם על הבנים', והיא מצות לא תעשה, ולפי דברי הבכור שור שבלא תעשה יש שכר בעולם הזה, מדוע באמת לא קיבל הבן את שכרו בעולם הזה על מצות 'לא תעשה' שקיים, ולכאורה מוכח שגם על מצות לא תעשה אין מקבלים שכר בעולם הזה.

ובלהורות נתן כתב ליישב זה, על פי שכתב בספר **עיון יעקב** (קידושין לט:), שהנה במעשה זה יש לדקדק, מדוע נקטה הברייתא שהוא קיים שתי מצוות ביחד כיבוד אב ושילוח הקן. ותירץ בעיון יעקב, שיש לומר שאם היה עושה רק מצוה אחת הייתי אומר שלכך לא קיבל שכר על מצוותו, משום שעשייתו היתה שלא לשמה, שעשה את המצוה כדי לקבל את השכר שהוטח עליה, אבל זה שעלה לבירה שעשה שתי מצוות יחד, ודאי היתה עשיית המצוה השניה לשמה, שהרי באחת מהן יש לו כבר שכר אריכות ימים והטבה, ולכן ודאי עשה המצוה השניה לשמה, ואף על פי כן נפל ומת. ומוכח שאין שכר מצות בעולם הזה ואפילו עשה לשמה. ועל פי זה נתיישרה הקושיא, שדווקא במצות העשה שעשה שתי מצוות מוכח שאין מקבלים שכר, אבל מצות הלא תעשה שהיא מצוה אחת [שבכיבוד אב ואם אין לא תעשה], אין להוכיח, שאולי את השילוח הקן עשה שלא לשמה ורק את כיבוד האב קיים לשמה.

וכתב שעוד יותר יש לבאר, שלכאורה יש לפקפק בדברי העיון יעקב, שמשמע מדבריו שיתכן כשעושה מעשה אחד שיש בו שתי מצוות, שהאחת תחשב ללשמה והשניה תחשב ללא לשמה, ולכאורה הלא כיון שהוא עושה מעשה זה כדי לקבל השכר נמצא שאין כאן כלל מצוה לשמה, וכדברי **הראב"ד** (פרה פ"ז ה"ג) שאין אדם יכול לכוון לשני דברים יחד. ואם כן כשמכוון במצוה אחת שלא לשמה דהיינו לשם קבלת שכר, ממילא אינו יכול לכוון באותה שעה על המצוה האחרת לעשותה לשמה. ובהכרח יש לפרש זה על פי מה שכתב **החכם צבי** (שו"ת, סי' פג, הובא לעיל קמא.), שעיקר המצוה לשלוח את האם ואין חיוב לקחת את הבנים, ומה שאמרה התורה 'ואת הבנים תקח לך' אינו אלא רשות וכמו שכתבה התורה (דברים ה יג) 'ששת ימים תעבוד' ואין כוונתה שחייבים לעבוד בששת ימי החול.

קיום מצות פדיון פטר חמור ברוב עם

במשמר הלוי (בכורות ס"י, עמ' קיב) דן, מאחר שבימים אלו יתחילו ישראל קדושים ללמוד מסכת בכורות מסדר הדף היומי, ואולי יש שיתעוררו לקיים המצוה של פדיון פטר חמור, וצריך פסק הלכה ברור בזה, שכיון שאין זו מצוה חיובית, אלא רק אם נולד אצלו פטר חמור חייב לפדותו, אלא שחיוב המצוות מביא לרצות לקיים מצוה זו, אם כן יש לדון אם אפשר לבטל תורה לצורך זה.

ואם נאמר שמקיים המצוה רשאי לבטל תורה לצורך קיומה, יש לדון אם יש ענין 'ברוב עם הדרת מלך' (משלי יד כח) להשתתף בזה, ואם חלוק פדיון זה מפדיון מעשר שני ונטע רבעי שכל אחד עושה בינו לבין עצמו מבלי להקהיל קהילות ברבים. וכן יש לדון אם מותר לבטל תינוקות של בית רבן ותלמידי ישיבות כדי להשתתף בחגיגה של קיום פדיון פטר חמור של יחיד.

והביא תשובת בעל הקובץ תשובות, שלא מצאנו שמבטלים תורה אלא לצורך מקרא מגילה והוצאת המת והכנסת כלה (מגילה ג.), **ובשלטי הגבורים** (מגילה ב:) הוסיף, שמבטלים תורה גם לברית מילה כיון שמעלתה גדולה מהוצאת המת [ולא הובאו דבריו להלכה בשו"ע, ועיין מה שכתב בזה **באבן ישראל** (שו"ת, ח"ז סי' לו) **ובאוצר הברית** (ח"א עמ' יז)], ובשאר מצוות לא מצאנו שמבטלים תורה לקיומן. וכן לענין קיום המצוה בפרסום, אף על פי שמצאנו מצוה בדבר לענין כהן גדול הקורא בתורה ברוב עם (יומא סח: ע.), אבל לא מצאנו היתר לבטל תורה לשם כך.

ואם באים לצאת ידי חובת עשיית מצוות ברוב עם, הרי מזומנת להם ללומדי תורה מצוה ברוב עם על ידי עניית 'אמן' היא שמיה רבא' בקדיש כמובא במדרש (משלי פ"ד כח) רבי ישמעאל אומר, בשעה שישראל נאספין בבתי מדרשות ושומעין אגדה מפי חכם ואחר כך עונים אמן היא שמיה רבא מברך, באותה שעה הקב"ה שמח ומתעלה בעולמו, ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו שיצרתי בעולמי כמה הן משבחין אותי, באותה שעה מלבישין אותה הוד והדר, לכך נאמר 'ברב עם הדרת מלך'.

והנה בספר **קורות העתים** (בזים, עמ' טו בנדמ"ח) כתב, שבימי נעשה פדיון פטר חמור בעיר צפת עבור הגביר הרב **מזהר"ר הירש לעהרן מאמשטרדם** ששלח לכהן מעות כדי לקיים בעדו מצות פטר חמור, ועטרו את הבכור במרגליות ובהב והוליכוהו לבית הכנסת בשמחה ובתופים, ור' בצלאל מפינסק היה אז לכהן, וכל היהודים שבעיר התקבצו לבית הכנסת בשעת קיום המצוה, והעוסק בפדיון היה הרב ר' ישראל בעל המחבר תקלין חדתין, ובבית הכנסת פדוהו.

וכתב **בוישב הים** (ח"ב סי' טו עמ' רנז אות ח), שיש לומר שאם האנשים באים כדי ללמוד מראיית המצוה ולשמוע דברי תורה ולהתחזק מקדושת המעמד, אין בזה חשש ביטול תורה והוא היתר גמור, ואגב יזכו גם בקיום מצות ברוב עם ולחבב המצוה בשעתה, ואין ספק שעל זה סמכו כל היהודים שבעיר צפת שהלכו לראות בקיום מצות פדיון פטר חמור של הגאון בעל פאת השלחן וכו"ל. ועיי"ש שהאריך במו"מ בזה עם בעל משמר הלוי.

נתינת בהמה מבכרת לנכרי כדי לפטרה מן הבכורה

במשנתנו ובכמה מקומות במסכת דנו בענין מכירת בהמה מבכרת לנכרי כדי לפטרה מן הבכורה, והתוספות בסוגייתנו (ד"ה דקא) כתבו שכן נוהגים בזמן הזה, והפוסקים דנו בפרטי הקניינים שהנכרי קונה בהם.

ונשאל בעבודת הגרשוני (סי' כד, הובא בגליון רעק"א ובגליון בנו רש"א יו"ד סי' שכ"ו), בדין ראובן שיש לו פרה שלא ביכרה והגיע זמנה ללדת ביום שבת, ואי אפשר למכרה ולפטור אותה מן הבכורה משום איסור מקח וממכר בשבת, אם יש תקנה לתת אותה לגוי במתנה. וכתב שהיה מקום לומר שאף על פי שמותר לישראל לתת מתנה לישראל חבירו בשבת, ואין בזה איסור משום דמיון למקח וממכר, מכל מקום לנכרי אסור לתת מתנה בשבת, כיון שאפילו בחול אסור לתת להם מתנה משום 'לא תחנם' (דברים זב, וכמבואר בע"ז כ.ו.), ורק לנכרי שעשה לו טובה מותר לתת מתנה, כיון שחשוב כמכר שנותן לו תמורת מה שנתן לו, ואם כן שדומה למכר יש לומר שאסור בשבת משום גזירת מקח וממכר. אך באמת זה אינו, ומותר לתת לנכרי מתנה בשבת, כיון שבשעת המתנה אינו מקבל ממנו דבר ואינו מזכיר שקיבל ממנו או יקבל ממנו דבר בעת אחרת. וגם אינו דבר קצוב ומסוים כמו מקח וממכר שבו יש מחיר לכל דבר הנמכר, ובמתנה תמורת מתנה אין קצבה ושיעור מדוקדק.

אך כתב, שאף על פי שאין איסור מצד נתינת המתנה לגוי בשבת, מכל מקום לבו מהסס הרבה להפקיע קדושת בכור על ידי מתנה לנכרי, כיון שלא נזכר על ידי אף אחד מהפוסקים שיכולים להפקיע קדושת בכור על ידי מתנה וכל דבריהם הם במכירה לנכרי. ואין לומר שלא הזכירו נתינה לנכרי כיון שיש בה איסור משום 'לא תחנם', שהרי לכל הפחות היה להם לומר שאם עבר ונתן הועיל, כמו שנקט התנא (לעיל ב.) במוכר שהועיל לו להפטר מן הבכורה אף על פי שאינו רשאי לעשות כן משום איסור מכירת בהמה גסה לנכרי, ואין מסתבר שקנסו חכמים את הנותן יותר משקנסו את המוכר, וגזרו שלא תועיל הנתינה לפטרו מן הבכורה, שזה דוחק.

וכתב, שנראה לתת טוב טעם למה לא הזכירו חכמים תקנה בנתינה לנכרי, כיון שבמתנה יש יותר חשש לתקלה, שהרי בסוגייתנו מבואר שרמי בר רחל היתה לו בהמה מבכרת ומכר את אזנו של הבכור לנכרי, ומתו בהמותיו לעונש משמים על המכירה, וביארו בגמרא שנענש כיון שהוא עצמו יודע למכור לנכרי קנין גמור, אבל אנשים אחרים יראו ויסברו שלא עשה אלא דברים בעלמא ויבואו לפטור בהמתם מן הבכורה גם בלי מכירה גמורה לנכרי, ויבואו לידי תקלה. ומבואר שמתו בהמותיו של מרי בר רחל כיון שטעו בו בני אדם וסברו שלא עשה אלא דברים בעלמא, ומטעם זה לא רצו חכמים לתקן ולפטור מקדושת בכורה על ידי מתנה, כי במתנה בודאי יש לטעות ולומר שדברים בעלמא הוא שעשה, אבל במכירה שיש נתינת מעות אין לטעות כל כך.

וע"ע בשו"ת רעק"א (קמא סי' לו) שתמה על הפוסקים, למה הצריכו להקנות הבהמה בכסף ומשיכה, הא אפשר להקנות במשיכה ליתן לנכרי במתנה חלק באם, ובמתנה לכו"ע משיכה בנכרי קונה, כמו שכתבו התוספות בעבודה זרה (עא. ד"ה פרדשני). ובחתם סופר (יו"ד סי' שי) כתב שגם לשיטת התוספות משיכה אינה מועילה בנכרי רק כאשר לקחו לביתו, אבל אם עשה רק קניין והשאירו ביד הישראל קנין זה אינו מועיל בנכרי. שדנו גם בדעות הראשונים שאין גוי קונה מתנה בדרכי הקניינים, וצידדו שמטעם זה לא הזכירו הפוסקים התקנה לתת לנכרי את הבהמה המבכרת במתנה.

כפתור השבוע

אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך

איתא בגמרא (יבמות קג.) כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים שנאמר (בראשית לא כד) 'השמור לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע' בשלמא רע לחיי אלא טוב אמאי לא, אלא וכו', דלמא מדכיר ליה שמא דעבודה זרה, ופירש רש"י שאמר לבן (שם פסוק ל) 'למה גנבת את אלהי'. איתא בגמרא אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פיך (שמות כג יג), לבן רצה שתהיה לו שייכות עם רחל ולא והשבטים, ולפיכך אמר 'הבנות בנותי והבנים בני', אבל יעקב אבינו לא רצה שתהיה שותפות עם הגוי, אצל יעקב אבינו היה יחוד שמע ישראל האמיתי היפך שמא דעבודה זרה, כדאיתא שאמרו לו השבטים שמע ישראל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, יעקב אבינו והשבטים היו מופרשים לגמרי מכל שייכות ללבן, לבן ביקש להזכיר שמא דעבודה זרה וחיפש אחר התרפים, למה גנבת את אלהי', ואמר לו יעקב אבינו (שם לב) 'עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה', שאין לזה כל חיות כמו שאמרו בקאצק.

(פני מנחם, ויצא)

אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך

כתיב (שמות כג יג) 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך', איתא בגמרא (סנהדרין סג.) אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם עבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה 'לא ישמע על פיך', איתא במגן אברהם (סימן מ"ו סק"י) בשם האר"י ז"ל שמברכים בכל יום שלא עשני גוי שלא נדבק מנשמת גוי, היינו שלא נאחזו בו מחשבות נכרים, וזה הרמז אסור לעשות שותפות עם הגוי. בעגל עבדו עבודה זרה, איזהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע (שבת קה.) שהוא כולל כל הדברים הרעים מידות רעות ודיבורים רעים, איתא במדרש (שמו"ר כו ט) עשיתם לפני עגל הזהרו בנשמע, היינו שצריך זהירות בלא ישמע על פיך שהפה יהיה כולו בקדושה, זהירין בנשמע הוא בדיבורי תורה ותפילה ומחשבות נקיות, כל התורה שמותיו של הקב"ה ושבת היא גם כן שמא דקודשא בריך הוא (זה"ק ח"ב פז.), וכשאוחזים בזה מסתלק אל אחר מגופו, זהו הוזהירין בנשמע.

(פני שבת, ליקוטים)

מאי שנא מנפלים דאף על גב דלאו בני חיותא נינהו קדשי

כתיב (שמות יב כג) 'ועבר ה' לנגוף', יעוין מדרש (שמו"ר יז ה) דהמעוברות היו מפילין הבכורים וכמו דכתוב 'ונגפו אשה הרה ויצאו' כו' (שם כא כב) לכן כתוב 'וכל פטר שגר בהמה' (שם יג יב) על נפלים כמו דאמרו דאף נפלים קדוש בבכורה, וכן אמרו (במדבר ח יז) 'כי לי כל בכור' כו', פירוש אף נפלים 'ביום הכותי כל בכור' שהכה גם המעוברות ונפלו הבכורים.

(משך חכמה, בא)

יצירה מהפכנית

מהיום לומדים את הפרשה
לעומק בכל מקום

חוברות מקראות גדולות החדש של 'עוז והדר'

כל פרשה על שלל מפרשיה בחוברת נפרדת

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66